

SATEENKAARIPERHEEN JA PÄIVÄHOIDON VUOROVAIKUTUS

sateenkaarivanhemman näkökulmasta

Heidi Puustinen & Heidi Seppänen

Opinnäytetyö, syksy 2008

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalian koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Puustinen, Heidi & Seppänen, Heidi

Sateenkaariperheen ja päivähoidon vuorovaikutus sateenkaarivanhemman näkökulmasta. Pieksämäki, syksy 2008, 51 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata sateenkaariperheiden ja päivähoidon vuorovaikutusta sateenkaarivanhemman näkökulmasta. Päivähoito käsitettiin laajaksi kokonaisuudeksi, johon kuuluu henkilökunnan lisäksi myös toisten lasten vanhemmat sekä toiset päivähoitossa olevat lapset.

Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluin viideltä sateenkaariperheeltä haastatteleamalla perheen toista vanhempaa. Kaikki perheet olivat naisparien muodostamia perheitä Pohjois-Savosta. Aineisto analysoitiin käyttämällä sisällön analyysiä.

Tutkimus osoitti, että sateenkaariperheet ovat pääosin hyvin tyytyväisiä päivähoitoon. Päivähoitossa suhtaudutaan sateenkaariperheisiin asiallisesti, ja henkilökunta on kiinnostunut saamaan lisätietoa perhemuodosta. Sateenkaariperheiden ja päivähoidon vuorovaikutus toimii luontevasti. Perheiden kokemukset toisista vanhemmista ovat positiivisia, ja lasten kautta on välittynyt lähinnä normaaleja arkipäivän sattumuksia, jotka eivät johdu perhemuodosta. Kuitenkin vanhemmat toivat esille päivähoitohenkilöstön riittämättömän tietämyksen sateenkaariperheistä ja heidän erityistarpeistaan.

Asiasanat: sateenkaariperheet, seksuaalisuus, varhaiskasvatus, päivähoito, kasvatuskumppanuus, vuorovaikutus, kvalitatiivinen tutkimus

Säilytyspaikka: DIAK/Pieksämäen yksikön kirjasto

ABSTRACT

Puustinen, Heidi and Seppänen, Heidi.

The interaction between rainbow families and nurseries from the rainbow parents' point of view.

51 p., 1 appendix. Language:Finnish. Pieksämäki, Autumn 2008.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to study the interaction between rainbow families and nurseries offering childcare from the rainbow parents' point of view. Childcare, in this case, was regarded as a large whole entailing the personnel and the other children attending nursery, as well as the other children's parents. The data for this qualitative research was collected by interviewing five lesbian parents. Only one parent per family was interviewed and all families lived in Northern Savo. The data was examined by applying content analysis.

The study demonstrated that rainbow families are mostly rather satisfied with the childcare their children received. The families are treated appropriately and the personnel are interested in knowing more about the structure of the families. The interaction between rainbow families and nurseries seems unfeigned and the families have experienced other parents' attitudes positive. The experiences of rainbow families about other parents were positive and the information coming from the children handles mostly normal situations in the daycare, not the construction of the family. The families did, however, draw attention to the lack of knowledge about rainbow families and their special needs.

Keywords: rainbow families, sexuality, early childhood education, childcare, educational partnership, interaction, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MONIMUOTOINEN SEKSUAALISUUS	8
2.1 Seksuu- ja sukupuolivähemmistöt.....	8
2.1.1 Homoseksuaalisuus, homo ja lesbo.....	8
2.1.2 Trans-ihmiset	9
2.2 Sukupuolisuus	10
2.3 Seksuu- ja sukupuolitasavertaisuus ry eli Seta	11
2.4 Sateenkaariperheet ry	12
3 SATEENKAARIPERHE JA VANHEMMUUS.....	13
3.1 Sateenkaariperhe	13
3.2 Vanhemmuus ja huoltajuus	14
4 PÄIVÄHOITO OSANA VARHAISKASVATUSTA	15
4.1 Varhaiskasvatus	15
4.2 Varhaiskasvatussuunnitelma.....	15
4.3 Päivähoito.....	17
4.4 Kasvatuskumppanuus	18
5 VUOROVAIKUTUS.....	21
6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA.....	23
7 TUTKIMUSKYSYMYS	26
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
8.1 Tutkimusote	27
8.2 Tutkimusmenetelmä	27
8.3 Haastattelujen toteuttaminen.....	28
8.4 Aineiston analyysi.....	29
9 TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
9.1 Sateenkaariperheen ja päivähoidon vuorovaikutus	31
9.1.1 Perhemuodosta kertominen	31
9.1.2 Päivähoitohenkilökunnan tietämys sateenkaariperheistä vaikuttaa vuorovaikutukseen	32
9.1.3 Oikeiden nimikkeiden käyttäminen tärkeä osa toimivaa vuorovaikutusta	33

9.1.4 Päivähoitohenkilöstön ja sateenkaariperheen vuorovaikutus- suhde arkipäivässä	34
9.2 Sateenkaariperheen ja toisten lasten vanhempien vuorovaikutus	36
9.3 Avoimuuden merkitys sateenkaariperheen, päivähoidon ja toisten lasten vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa	36
9.4 Lasten kautta välittyvä tieto	37
10 TULOSTEN TARKASTELUA	39
11 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
12 POHDINTA	42
12.1 Tutkimuksen eettisyys	42
12.2 Tutkimuksen luotettavuus	43
12.3 Jatkotutkimusaiheet	44
12.4 Opinnäytetyöprosessi	45
LÄHTEET	47
LIITE 1. Teemahaastattelu	51

1 JOHDANTO

Suomessa on paljon eritavalla rakentuneita perheitä. Perinteisen ”isä, äiti ja lapset” -perheen rinnalla elää tuhansia perheitä, joissa vanhempina toimivat esimerkiksi kaksi naista, kaksi miestä tai kaksi naista ja kaksi miestä yhdessä. Perhettä, joka rakentuu jonkun muun kuin heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille, kutsutaan sateenkaariperheeksi. Viimeisen vuosikymmenen aikana sateenkaariperheet ovat tulleet näkyväksi osaksi yhteiskuntaamme mm. Setan ja Sateenkaariperheet ry:n aktiivisen toiminnan ja kannanottojen kautta. Sateenkaariperheet ovat myös olleet avoimesti esillä mediassa ja näin saaneet oman äänensä kuuluviin niin sateenkaariperheisiin vaikuttavien lakimuutoksien osalta kuin aivan arkisissa lapsiperheiden asioissa.

Sateenkaariperheet käyttävät päivähoitopalveluita siinä kuin muutkin perheet. Päivähoidossa onkin oltava valmius kohdata luontevasti erilaisia perheitä sekä ammatillista kiinnostuneisuutta perehtyä perheiden lähtökohtiin ja perhemuotoon. Päivähoitohenkilöstöllä on yhdessä vanhempien kanssa vastuu lapsen oman identiteetin ja perhekäsityksen muotoutumisesta. Ammattitaitoinen päivähoitohenkilöstö voi tukea lapsen kehitystä arvostamalla lasta ja hänen perhettään sekä huomioimalla sateenkaarilapsen perhemuodon päivähoidon arkikäytännöissä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata sateenkaariperheiden kokemuksia päivähoidon ja sateenkaariperheen välisestä vuorovaikutuksesta. Aihetta käsitellään sateenkaariperheiden näkökulmasta, sillä tahdoimme kuulla nimenomaan sateenkaarivanhempien ajatuksia ja toiveita perheen ja päivähoidon vuorovaikutuksesta. Aiheen valintaan vaikutti oma kiinnostuksemme vähemmistöperheiden asemaa kohtaan sekä aiheen ajankohtaisuus. Aikaisempia tutkimuksia aiheesta on hyvin rajallisesti. Aihe tukee hyvin koulutustamme vahvistavan ammatillista tietämystä ja osaamista toimia lastentarhanopettajana, johon pätevoidymme sosionomi (AMK)-tutkinnon ohella.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarjota tietoa sateenkaariperheistä sosiaali- ja kasvatustieteen työntekijöille sekä opiskelijoille, jotka kohtaavat perheiden monimuotoisuutta arjen työssään. Opinnäytetyön toinen tavoite on saada sateenkaariyhteisöjen ääni kuuluville ja näin ammattilaisille mahdollisuuden peilata omaa ammatillista kohtaamista ja vuorovaikutusta sateenkaariperheiden kanssa. Tutkimus antaa tärkeää tietoa päivähoitoon kehittämiskohdista, mitkä auttavat kasvatustieteen henkilöstöä kehittämissä kiinnittämään huomiota monimuotoisten sateenkaariperheiden tarpeisiin.

2 MONIMUOTOINEN SEKSUAALISUUS

Yksilön seksuaalinen suuntautuminen kertoo, kumpaa sukupuolta kohtaan hän tuntee ihastumista, rakastumista sekä seksuaalista mielihyvää. On mahdollista, että seksuaalinen suuntautuminen vaihtelee elämän aikana, varsinkin nuoruusvuosina. (Väestöliitto i.a.)

2.1 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Vähemmistöllä tarkoitetaan ihmisryhmää, joka poikkeaa tietyllä, yhteisellä henkilöön tai alkuperäänsä liittyvällä ominaisuudella valtaväestöstä. Kun käytetään vähemmistö-sanaa, ilmaistaan usein enemmistön ja vähemmistöryhmän jollain tavalla ongelmallista suhdetta. (Yhdenvertaisuus.fi 2005.)

Seksuaalivähemmistöllä tarkoitetaan ihmisiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen poikkeaa jollakin tavalla heteroseksuaalisuudesta (Yhdenvertaisuus.fi 2005). Heteroseksuaalisen henkilön sukupuolinen mielenkiinto kohdistuu vastakkaisen sukupuolen henkilöön. (Palo & Palo 1999, 72.) Seksuaalivähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on siis samaan sukupuoleen kohdistuvia rakkauden ja seksuaalisuuden tunteita (Yhdenvertaisuus.fi 2005).

Sukupuolivähemmistöllä tarkoitetaan ihmisiä, joiden sukupuolisuutta määrittävät muut kuin biologiset lähtökohdat. Heidän biologinen, sosiaalinen tai psyykinen sukupuoli eivät muodosta keskenään selvää jatkumoa. (Yhdenvertaisuus.fi 2005.)

2.1.1 Homoseksuaalisuus, homo ja lesbo

Homoseksuaalinen henkilö on kiinnostunut samaa sukupuolta olevasta henkilöstä. Homoseksuaalista miestä kutsutaan homoksi, ja naista lesboksi. Homoseksuaali-sanaa on käytetty vuodesta 1869, jolloin sanan käyttö levisi lääketie-

teen lisäksi myös arkikieleen. Henkilöä, joka on seksuaalisesti kiinnostunut kummankin sukupuolen edustajista, kutsutaan biseksuaaliseksi. (Palo & Palo 1999, 72, 74.)

Homoseksuaalisuutta on ollut toki myös ennen sanan leviämistä arkikieleen. Kautta aikojen on ollut tarinoita miehistä ja naisista, jotka ovat rakastuneet oman sukupuolen edustajaan. Ensimmäiset kertomukset miesten välisestä rakkaudesta löytyvät jo vuodelta 1700 eKr. Gilgames-eepoksesta. Lesbous-sanan alkuperä taas liittyy 600 vuotta eKr. eläneeseen runoilijaan, Sapfoon, joka kirjoitti kahden naisen välisestä rakkauden tuskasta. Muinaisessa maailmassa miestenväliset ja naistenväliset intiimit suhteet kirjoitettiin muistiin ja ylistettiin liittäen suhteita sankaritarinoin ja joissain kulttuureissa jopa filosofiseen ja henkiseen valaistumiseen. (Aldrich 2006, 7.)

Nykymaailmassa homoseksuaalisuuteen suhtaudutaan eritavalla eri kulttuureissa. On edelleen yhteiskuntia, joissa homoseksuaalisuus on rikos, ja siten hyvin piilossa pysynyt asia. Useimmissa länsimaissa homoseksuaalisuutta ei nähdä enää rikoksena eikä sairautena. Esimerkiksi Skandinaviassa ja Alankomaissa oikeudelliset tavoitteet ja tasa-arvo lain edessä on saavutettu, ja homot ja lesbot voivat avoimesti elää osana yhteiskuntaa. (Hekma 2006, 357, 360.)

2.1.2 Trans-ihmiset

Transseksuaalinen henkilö kokee, että hänen biologinen sukupuoli ja sukupuoli-identiteettinsä ovat ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi, yksilö on biologisesti nainen, mutta tuntee itsensä mieheksi sekä psyykkisesti että sosiaalisesti. Transseksuaali-sana tarkoittaa suomeksi sukupuolenvaihtohalua, ja useat transseksuaali-henkilöt haluavat vaihtaa sukupuoltansa leikkausten ja hoitojen avulla. (Palo & Palo 1999, 332.)

Transgender-henkilölle on ominaista samaistua enemmän toiseen kuin biologiseen sukupuoleensa tai kokea olevansa kokonaan sukupuoleton. Transgende-reillä ruumiillista sukupuolta muuttavien hoitojen ja leikkausten tarve vaihtelee

yksilöllisesti, sillä he eivät välttämättä tahdo sulautua selvästi mies- tai naisryhmään. (Tampereen Seta & Huuska 2003.)

Transvestisuudella ja transvestismilla tarkoitetaan henkilön aika ajoin esiintyvää halua ilmaista itsessään olevia vastakkaisen sukupuolen tunnusmerkkejä, esimerkiksi pukeutumalla tai omaksumalla vastakkaiselle sukupuolelle tyypillisiä piirteitä. Suurin osa transvestiiteista on heteroseksuaalisia miehiä, joille naiseksi pukeutuminen kuuluu arkipäivästä irtaantumisen. (Palo & Palo 1999, 336–337.)

2.2 Sukupuolisuus

Sukupuolessa erotetaan biologinen, psyykinen ja sosiaalinen sukupuoli. Biologinen sukupuoli määräytyy syntymähetkellä ulkoisten sukuelinten perusteella: lapsi on tyttö tai poika. Psyykinen sukupuoli liittyy minuuteen ja on henkilökohtainen käsitys omasta sukupuolesta, eikä sitä voida muuttaa. Sosiaalinen sukupuoli määräytyy miehelle ja naiselle yhteiskunnassa määriteltyjen roolien perusteella, joten sosiaalinen sukupuoli voi muuttua. (Palo & Palo 1999, 289.)

Tunne siitä, kokeeko itsensä mieheksi tai naiseksi, syntyy biologisesta tosiasista sekä psyykkis-sosiaalisesta kokemuksesta. Tunnetta kutsutaan sukupuoli-identiteetiksi, joka kuvaa jakoa poikiin ja miehiin sekä tyttöihin ja naisiin. Identiteetti tarkoittaa ihmisen käsitystä omasta itsestään. Sukupuoli-identiteetti koskee nimenomaan henkilön sukupuoleen liittyvää oman itsensä tunnistamista, eikä sen perusteella voi päätellä henkilön seksuaalista suuntautumista. Seksuaali-identiteetti on henkilön käsitys omasta itsestään seksuaalisena henkilönä. Käsitykseen sisältyvät mm. omat mieltymykset ja seksuaalikäyttäytymisen tyyli. (Palo & Palo 1999, 288–292.)

Yksilön sukupuolirooli perustuu sukupuoli-identiteettiin. Sukupuoliroolilla tarkoitetaan sosiaalista tai kulttuurista määrittelyä maskuliinisesta tai feminiinisestä käyttäytymisestä. Sukupuolirooli sisältää henkilön osoittaman varmuuden omasta sukupuolestaan tai epävarmuudesta sen suhteen. Nykyajan yhteiskunnassa

naisen rooliin hyväksytään enemmän miesmäisyyttä kuin miehen rooliin naismaisuutta. (Palo & Palo 1999, 289.)

2.3 Seksuaalinen tasavertaisuus ry eli Seta

Seta ry on vuonna 1974 perustettu ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö. Seta on nykyään valtakunnallinen organisaatio, jolla toimii n. 20 jäsenjärjestöä Suomessa. (Seta ry 2003.)

Setan periaatteisiin kuuluu yhteiskunnallinen tasavertaisuus riippumatta henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoliroolikäyttäytymisestä tai sukupuoli-identiteetistä. Setan toiminnassa aktiivisesti mukana ovat lesbot, homot, biseksuaalit, transvestiitit sekä transseksuaalit. (Seta ry 2003.)

Seta toimii monella eri saralla. Ihmisoikeusjärjestönä Setan tavoitteena on muuttaa yhteiskuntaa siten, että jokaista yksilöä kohdeltaisiin oikeudenmukaisesti. Seta myös pyrkii muuttamaan syrjivää lainsäädäntöä sekä asenteita mm. tiedottamalla vallitsevista epäkohdista. Palvelujärjestönä Seta tarjoaa neuvontaa ja tukipalveluja, joita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ei muuten olisi mahdollista saada laadukkaasti. Setan sosiaalipalvelutoiminta sisältää esimerkiksi auttavat puhelimet sekä sosiaalisihteerin asiakasvastaanoton. (Seta ry 2003.)

Asiantuntijajärjestön roolissa Seta tietää ja kouluttaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Ainoana tahona Suomessa Seta kerää ajankohtaista tietoa sekä kouluttaa ja konsultoi kaikista asioista, jotka liittyvät lesbojen, homojen, biseksuaalien, transvestiittien ja transseksuaalien elämäntilanteisiin. (Seta ry 2003.)

Seta toimii myös yhteisönä, jonka tehtävänä on koota yhteen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Lisäksi Seta järjestää kulttuuritapahtumia, yhteisöllistä ryhmätoimintaa ja tuottaa julkaisuja. (Seta ry 2003.)

Raha-automaattiyhdistys rahoittaa osin Setan toimintaa. Lisäksi Seta saa tukea kunnilta. Seta myös järjestää omaa keräystoimintaa ja kerää jäsenmaksuja. Yhdistys saa myös jonkin verran markkinointituloja, mutta vapaaehtoistoiminta takaa monipuolisen ja laajan toiminnan. Vaikka Setan jäsenjärjestöihin kuuluu tuhansia ihmisiä, yhdistyksen palveluja käyttävät kymmenet tuhannet ihmiset joka vuosi. (Seta ry 2003.)

2.4 Sateenkaariperheet ry

Sateenkaariperheet ry on suomalainen yhdistys, johon kuuluu lesbo-, bi-, trans- ja homovanhempia sekä heidän lapsiaan. Jäsenistöön kuuluu myös eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, jotka suunnittelevat tai rakentavat perhettä tai ovat kiinnostuneet vanhemmuudesta, huoltajuudesta ja kasvattajuudesta. Sateenkaariperheet ry on Seksuaalinen tasavertaisuus – yhdistyksen (Setan) jäsenjärjestö. (Sateenkaariperheet ry i.a.)

Sateenkaariperheet ry toimii jäsenperheille yhteydenpito- ja keskustelufoorumina, minkä lisäksi yhdistys välittää tietoa ja ajaa sateenkaariperheiden jäsenten asemaa ja oikeuksia osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun ja pyrkimällä vaikuttamaan lainsäädäntöön. Yhdistyksen tavoitteena on myös laajentaa perhe-käsitettä siten, että se kattaisi perheiden moninaisuuden. Tavoitteena on lisäksi välittää asiallista ja luotettavaa tietoa sateenkaariperheiden arjen asioista. (Sateenkaariperheet ry i.a.)

3 SATEENKAARIPERHE JA VANHEMMUUS

3.1 Sateenkaariperhe

Suomessa on tuhansia sateenkaariperheitä. Sateenkaariperhe-sanan tarkoituksena on tuoda esille perheiden monimuotoisuus eli että perheitä on kaikissa sateenkaaren väreissä. Sateenkaariperheet ry:n mukaan perhe syntyy rakkaudesta, ei vain biologisista siteistä. Perheet elävät tavallista lapsiperheen arkea, johon vanhempien seksuaalisella suuntautumisella on hyvin vähän vaikutusta. (Sateenkaariperheet ry i.a.)

Sateenkaariperheillä tarkoitetaan sellaisia perheitä, jotka rakentuvat jonkin muun kuin heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille. Sateenkaariperheitä ovat esimerkiksi naisparien tai miesparien (lesboparin tai homoparin) perheet tai uusperheet, ei-heteroseksuaalisten yksinhuoltajien perheet sekä perheet, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa. Tavanomaisen muotoinen heteroparin perhe voidaan lukea sateenkaariperheisiin kuuluvaksi, mikäli vanhemmat tai toinen heistä on biseksuaali tai transsukupuolinen tai ei halua määritellä itseään perinteisillä sukupuolta ja seksuaalisuutta kuvaavilla sanoilla. (Sateenkaariperheet ry i.a.)

Vanhemmuudella tarkoitetaan lapsen ja aikuisen välistä hoivaan, turvaan ja läheisyyteen perustuvaa suhdetta. Sateenkaariperheissä vanhemmuus ei perustu ainoastaan biologisiin siteisiin. Sateenkaariperheiden lapset voivat olla vanhempien aikaisemmista heterosuhteista syntyneitä tai hedelmöityshoitojen tai koti-inseminaation avulla hankittuja. On myös mahdollista, että nais- ja miesparit ovat keskenään hankkineet yhteiset lapset. (Sateenkaariperheet ry i.a.)

3.2 Vanhemmuus ja huoltajuus

Vanhemmuus jaetaan kolmeen osaan: biologiseen, juridiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen. Vanhemmuus-käsitteen jakamisella on tarkoituksena kuvata lapsen ja vanhemman suhteen muotoa.

Biologisilla vanhemmilla tarkoitetaan ihmisiä, joista lapsen geenit ovat peräisin. Lapsella on kaksi biologista vanhempaa, yksi nainen ja yksi mies. (Aarnipuu 2006, 10.)

Biologisesta vanhemmuudesta seuraa tavallisimmin myös juridinen vanhemmuus. Suomessa lapsen synnyttäjä on automaattisesti lapsen äiti. Jos lapsen synnyttäjä on naimisissa miehen kanssa, miehestä tulee automaattisesti isä. Sukupuolenkorjaus ei muuta juridista äitiyttä isyydeksi tai isyyttä äitiydeksi. (Aarnipuu 2006, 10.)

Jos lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, isyys täytyy virallisesti tunnustaa tai selvittää, jolloin samassa yhteydessä voidaan sopia myös lapsen huoltajuudesta. Lapsen synnyttäneellä äidillä on myös mahdollisuus ilmoittaa, ettei lapsen isyyttä selvitetä. Tällaisissa tapauksissa äiti on lapsen ainoa juridinen vanhempi. (Aarnipuu 2006, 10.)

Sosiaalinen vanhempi on henkilö, joka ei ole lapsen biologinen eikä juridinen vanhempi, mutta toimii siitä huolimatta lapsen yhtenä vanhempana ja nähdään osaksi perhettä. Kun kyse on sateenkaariperheistä, sosiaalinen vanhempi on yleensä joko äidin naisystävä tai isän miesystävä. (Aarnipuu 2006, 38.)

Lapsen huoltajia voivat olla joko lapsen vanhemmat tai henkilö/henkilöt, joille lapsen huoltajuus on määrätty. Huoltajan velvollisuutena on turvata lapselle turvallinen ja tasa-painoinen kehitys sekä hyvinvointi. Huoltaja päättää ala-ikäisen lapsen asioista, esimerkiksi hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja monista muista henkilökohtaisista asioista. (Elatusvelvollisten liitto ry i.a.)

4 PÄIVÄHOITO OSANA VARHAISKASVATUSTA

Lasten päivähoito on merkittävä yhteiskunnan tuki lapsiperheille. Päivähoito on varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, jossa tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

4.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on pieniin lapsiin suuntautuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen tavoitteeksi on määritelty hyvinvoiva lapsi. (Varttua 2007a.)

Yhteiskunta järjestää, valvoo ja tukee varhaiskasvatusta, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008). Kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunta tuottavat varhaiskasvatuspalveluita. Varhaiskasvatusta on tarjolla mm. päivähoitossa, esiopetuksessa, aamu-, iltapäivä- ja leikkitoiminnassa. (Reunamo 2007, 101.) Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu ja yhteiskunnan tarjoamien varhaiskasvatuspalvelujen on tarkoitus tukea lapsen kotikasvatusta. Vanhemmat voivat itse valita lastensa varhaiskasvatuspalvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

4.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuspalveluiden keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet löytyvät varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista, joiden pohjalta Stakes on laatinut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (VASU) yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja opetushallituksen sekä Kuntaliiton ja muiden asiantuntijatahojen kanssa. Vasun, joka on sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen väline, tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhden-

vertaista toteuttamista koko maassa. (Stakes 2007, 7.) Sateenkaariperheiden kohdalla on tärkeää huomioida perhemuodon asettamat lähtökohdat ja mahdolliset erityistarpeet, jotta sateenkaarivanhemmuutta ja siten myös lasten kotikasvatusta voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla (Kuosmanen 2007, 62).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimivat kunnallisten ja yksikkökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjana. Valtakunnallisen asiakirjan teksti on yleisellä tasolla ja sen on tarkoitus toimia keskustelun herättäjänä kuntien ja yksiköiden tehdessä omia varhaiskasvatussuunnitelmia. Kunnan Vasu on valtakunnallista asiakirjaa konkreettisempi, jokaisen kunnan omaan näkökulmaan sopiva työväline. Kunnan varhaiskasvatuksen linjauksissa tai varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään seudulliset, alueelliset ja yksikkökohtaiset suunnitelmat kunnassa. Yksikkökohtainen Vasu on konkreettinen työväline yksikön henkilökunnalle toiminnan kehittämiseksi ja sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Yksikön Vasussa yhdistyvät henkilöstön ja asiakkaana olevien perheiden näkemykset siitä, mitkä ovat sopivimmat ja parhaat tavat juuri tässä yksikössä toteuttaa varhaiskasvatusta. (Stakes 2007, 43–45.)

Varhaiskasvatussuunnitelma-ajattelu yksilöityy lopuksi jokaiseen palveluita käyttävään lapseen ja lapsikohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (lapsen Vasu). Lapsen henkilökohtainen ja yksilöllinen Vasu laaditaan yhteistyössä päivähoitohenkilöstön, vanhempien ja lapsen kanssa. Lapsen Vasun on tarkoitus tukea lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista. (Stakes 2007, 32–33.) Tavoitteellinen suunnittelu mahdollistaa kokonaisvaltaisen lapsen kehityksen tarkastelun (Reunamo 2007, 124). Vasu on myös kasvattajien työväline, jossa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tarpeet, tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet. (Stakes 2007, 32–33.)

Kunnan, yksikön ja lapsen Vasuun liittyy arvioinnin ja jatkuvan kehittämisen näkökulma. Todentuva Vasu on jatkuva prosessi, johon liittyy säännöllinen tavoitteiden arviointi. Arvioinnin pohjalta voidaan laatia kehittämisen suuntaviivat ja uudet tavoitteet. (Varttua 2007b.)

4.3 Päivähoito

Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelu, jonka järjestämisvastuu on kunnilla. Kunnan tulee järjestää päivähoitoa siinä laajuudessa, kuin kunnassa oleva tarve edellyttää. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus saada varhaiskasvatusta ja vanhemmilla on puolestaan oikeus saada lapselleen hoitopaikka. (Varttua 2007c.)

Päivähoitoa voidaan järjestää päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Kunnallisten päivähoitopalvelujen lisäksi on tarjolla myös yksityisesti tuotettuja palveluja. (Varttua 2007c.) Kaikkea päivähoitotoimintaa ohjaa laki lasten päivähoitosta (1973), jossa määritellään päivähoiton tavoitteet, tehtävät ja periaatteet.

Laki lasten päivähoitosta (1973) asettaa päivähoiton tavoitteeksi tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoiton tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet sekä lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa suotuisassa kasvuympäristössä. Päivähoiton tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä huomioiden lapsen iän ja yksilölliset tarpeet. Päivähoiton tehtävänä on myös tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai hoitajan vakaumusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen.

Haastattelualueen suurin kaupunki Kuopio asettaa lähtökohdaksi päivähoiton toiminnalle palveluhenkisyden, luottamuksellisuuden, kasvatuskumppanuuden ja lapsilähtöisyyden. Päivähoitoa toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä perheiden kanssa vastaamaan perheiden muuttuvia tarpeita. Perheet kohdataan kunnioittaen erilaisia elämäntilanteita ja erilaista vanhemmuutta. Hyvän päivähoiton perustana on perheen ja sen kanssa työskentelevien työntekijöiden keskinäinen luottamus. Luottamuksellisen yhteistyön lähtökohtana on aina lapsen etu. Kasvatuskumppanuus on kasvatustuun jakamista. Lapsilähtöisen

ajattelun mukaan lapsi saa kasvaa omien kokemustensa pohjalta yksilöllisten edellytystensä mukaisesti aikuisen kannustavassa ja turvallisessa ohjauksessa. (Kuopion kaupunki 2008.)

Päivähoidon työntekijät muodostavat moniammatillisen kasvattajayhteisön. Ammattitaitoinen henkilöstö on keskeisin voimavara varhaiskasvatuksessa ja turvaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen. (Reunamo 2007, 102–103.) Päivähoidon henkilöstön kelpoisuuden määrittelee laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005). Vähintään joka kolmannella päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävässä toimivalla on oltava lastentarhanopettajan koulutus. Muilta työntekijöiltä vaaditaan vähintään opistoasteen koulutusta (esim. lähihoitaja). Varhaiskasvatuksen perusteissa (2007) todetaan, että henkilöstöllä tulee olla kasvatustehtävään soveltuva tutkinto ja ammatillinen pätevyys kohdata työssään erilaisia perheitä. Henkilöstön vastuulla on luoda edellytykset kasvatuskumppanuudelle ja tasavertaiselle yhteistyölle vanhempien kanssa. (Stakes 2007, 31.)

Päivähoidon ja sateenkaariperheiden vuorovaikutusta käsittelevässä tutkimuksemme päivähoito-käsite kattaa sateenkaariperheiden ja päivähoitohenkilöstön sekä toisten perheiden väliset vuorovaikutussuhteet. Kanssakäyminen toisten perheiden kanssa on arkipäiväistä ja tärkeää päivähoitossa, myös sateenkaariperheiden kohdalla, joten perheiden väliset kohtaamiset muodostavat osan päivähoidon kokonaisuudesta.

4.4 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on valtakunnallisiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kirjattu käsite, joka linjaa perheiden ja päivähoidon välistä kasvatusyhteistyötä (Varttua 2007d). Kasvatuskumppanuus on suhde, jossa varhaiskasvatushenkilöstö ja vanhemmat tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen yhdessä. Kumppanuudessa nähdään vanhemmat ja työntekijät tasavertaisina, mutta erilaisina lapsen tuntijoina. (Stakes 2007, 31.) Toimiva yhteistyösuhde vanhempien ja päivähoiton henkilöstön kesken auttaa las-

ta elämisessä kodin ja päivähoiton kasvuympäristöissä. Kasvatuskumppanuudessa korostuu kuulemisen, kunnioituksen, dialogisuuden ja luottamuksen periaatteet. Työntekijä on valmis kuulemaan vanhemman asiaa, ajatuksia ja puhetta, sekä uskaltautuu vastaanottamaan erilaisia viestejä. Työntekijän kunnioitus ilmenee lasta, perhettä ja vanhempia arvostavina ajatuksina ja tekoina. Dialogisuus tarkoittaa luottamuksellisen keskusteluilmapiirin luomista vanhempien ja henkilöstön välille sekä yhteisen ymmärryksen rakentamista. (Varttua 2007d.)

Vanhempien ja päivähoitohenkilöstön luottamus koskee kasvatustehtävää (Niikko 2008, 77.) Vanhemmille on tärkeää kokea olonsa turvalliseksi sen suhteen, että lapsi on hyvässä hoidossa. Henkilöstö voi tarjota vanhemmille mahdollisuuden eläytyä lapsen päivään kertomalla hoitopäivän aikana esiin tulleita tarinoita, tapahtumia, kokemuksia ja tunteita. Samalla vanhempi voi osallistua siihen osaan lapsen elämää, jossa hän ei itse ole ollut läsnä. Henkilöstön ja vanhempien välisen vuoropuhelun tulisi olla jatkuvaa ja syvenevää, jotta olisi mahdollista puhua niin tavanomaisista lapsen asioista kuin pulmallisistakin tilanteista. (Varttua 2007e.)

Vanhemmuuden aika –hankkeen tavoitteena oli selvittää vanhemmuuden ja perheiden hyvinvoinnin tukemista peruspalveluissa. Puolet päivähoiton henkilöstöstä pitivät Vanhemmuuden aika –hankkeen yhteydessä järjestetyssä valtakunnallisessa kyselyssä vanhemmuuden tukemista keskeisenä päivähoiton tavoitteena. Vanhemmuuden tukeminen on osa kasvatuskumppanuutta ja edellyttää tiivistä vuorovaikutusta vanhempien kanssa. Henkilöstö piti ensisijaisena tavoitteena avointa ja luottamuksellista yhteistyötä vanhempien kanssa sekä parhaana vuorovaikutusmuotona kahdenkeskisiä keskusteluja. Kyselyn perusteella henkilöstö koki hankalaksi käsitellä vaikeita asioita, jos vanhempi itse ei tuo asiaa esille. Henkilöstö näki perheiden moninaistumisen ja perhekuulttuurien yksilöllistymisen haasteena myös vuorovaikutukselle. (Lammi-Taskula & Varsa 2001.)

Sateenkaariperheiden kohdalla on erityisen tärkeää, että päivähoitohenkilöstö osaa ammatillisesti ja tasavertaisesti huomioida päivähoiton arjessa sateenkaariperheen perhemuodon. Lapsen perhemuodosta ei kuitenkaan saa tulla

liian korostettu tekijä vaan henkilökunnan tulee huolehtia, että lapsi voi turvallisesti puhua perheestään. (Kuosmanen 2007, 64.)

5 VUOROVAIKUTUS

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten sosiaalista kanssakäymistä sekä tapaa, jolla he vaikuttavat ja vastaavat toistensa toimintaan. Vuorovaikutus on viestintää eli puhumista ja kuuntelemista. Se on aina kaksisuuntainen jaettu sosiaalinen tapahtuma. Verbaalisten eli sanallisten viestien kuten kielen ohella nonverbaaliset viestit kuten eleet, ilmeet ja liikkeet kuuluvat olennaisesti vuorovaikutustilanteeseen. Myös katsekontakti, kosketus ja ihmisten välinen etäisyys kuuluvat nonverbaaliseen viestintään. Vuorovaikutustilanteessa vaikeneminen, syrjään vetäytyminen ja vastaamatta jättäminenkin ovat viestejä. (Kielijelppi 2008.)

Ihmisten taidot tuottaa kieltä ja viestin sanomaa tukevaa sanatonta viestintää vaihtelevat kuten myös ihmisten kyky ymmärtää kieltä ja havainnoida nonverbaalista viestintää. Tämä voi johtaa viestin väärinymmärtämiseen kielen ja/tai nonverbaalisen viestin osalta. (Kielijelppi 2008.) Onnistunut vuorovaikutus edellyttääkin monenlaisia tietoja ja taitoja, empatiaa ja kykyä ottaa huomioon toisen ihmisen näkökulma. Tärkeää on ymmärtää myös sellaisia mielipiteitä ja maailmankuvia, jotka poikkeavat omista näkemyksistä. Hyvässä vuorovaikutuksessa on tärkeitä positiivinen sosiaalinen kontakti, avoimuus, luottamus, hyväksyminen, rehellisyys, tunneyhteys, havaitseminen, kiinnostuneisuus, aktiivisuus ja ymmärtäminen. (Kauppila 2005, 70–72.)

Erilaisuus kuten seksuaaliseen vähemmistöön kuuluminen herättää monelle ennakkoluuloja, mikä voi näkyä vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutustilanteessa tulee aina ottaa huomioon toinen ja pyrkiä kohtelemaan toista niin, kuin uskoisi hänen haluavan tulla kohdelluksi. Rakentavan vuorovaikutuksen saavuttamiseksi on tärkeää ottaa selville toisen osapuolen odotukset ja toivomukset, sekä kyetä eläytymään toisen tilanteeseen ja ajattelutapaan. Ihmisen käyttäytymisen vuorovaikutustilanteessa vaikuttaa yksilön persoonallisuus, suhteet toisiin ihmisiin, kulttuuri sekä vallitseva tilanne. (Ojala & Uutela 1993, 12, 73–74.)

Päivähoidon henkilökunnan työ on perheiden kanssa vuorovaikutuksessa olemista, jolloin sosiaaliset taidot ovat merkittävässä asemassa. Ammatillisessa kohtaamisessa työntekijän tulee tunnistaa vuorovaikutusvastuunsa ja ymmärtää vastuunsa omista ajatuksista, tunteista ja teoista. Vuorovaikutus omien mielipiteiden ja asenteiden kanssa on tärkeää, jotta työntekijä pystyy käsittelemään vuorovaikutustilanteessa syntyviä tunteitaan (Aalto 2002, 13). Perusedellytyksenä hyvälle ammatilliselle vuorovaikutukselle on myös oikein kuuleminen, ymmärtäminen sekä tärkeiden asioiden sanominen eli rehellisyys. Työntekijän tulee myös huomioida nonverbaalisten viestien merkitys omassa viestinnässään. Sanallinen ja sanaton viestintä eivät saa olla ristiriidassa. Ammattitaitoinen työntekijä luo vuorovaikutustilanteen, jossa vanhemmat kokevat tulevansa hyväksytyiksi ja arvostetuiksi, ja jossa tunnelma on lämmin ja luottamuksellinen. (Kiesiläinen 1998, 80, 95–96.)

Päävastuu toimivasta vuorovaikutussuhteesta päivähoitossa on henkilökunnalla. Päivähoitohenkilöstön tehtävänä on olla aloittava ja aktiivinen osapuoli keskustelunrakentajana päivähoiton ja sateenkaariperheen välisessä vuorovaikutuksessa. On ensiarvoista, että päivähoiton henkilökunta osoittaa oman ammatillisen kiinnostuneisuutensa sateenkaariperheitä kohtaan rohkaisten perheitä avoimeen vuorovaikutukseen. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 105–106.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Tutkimukset homoista ja lesboista ovat yleistyneet Suomessa 2000-luvulla yhteiskunnan avoimemman suhtautumisen myötä. Tutkimuksissa on lähestytty homoseksuaalisuutta hyvin erilaisilta kannoilta. Homoseksuaalien vanhemmuutta ja sateenkaariperheitä koskevia tutkimuksia löytyy kuitenkin vielä hyvin rajoitellisesti. Täysin sateenkaariperheitä ja päivähoitoa koskevia tutkimuksia on vain muutama.

Ensimmäisiä sateenkaariperhettä koskevia tutkimuksia on Hanna Autereen (1996) lastentarhaopettajan tutkintoon liittyvä Lesboperhe ja päivähoito-tutkielma. Kyseinen tutkielma on kuitenkin tehty jo vuonna 1996, joten se ei välttämättä tarjoa täysin luotettavaa ja ajankohtaista informaatiota. Hyödynnämme kuitenkin Autereen tutkielmaa opinnäytetyömme taustamateriaalina, sillä se on yksi harvoista täysin tutkimusaiheeseemme sopivista lähteistä.

Paula Kuosmanen (2000) on tutkinut lesboäitien arkielämää pro gradussaan ”Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita: performatiivis-diskursiivinen tarkastelu”. Tutkimus paljastaa arkielämän sujuvan pääosin ongelmitta, sillä yleinen suhtautuminen naisparien perheisiin on muuttunut paljon vuosikymmenen aikana.

Eija Luodeksen ja Annika Peuralan (2003) tekemä tutkimus ”Mistä se lapsi siihen tipahti? Sateenkaariperheiden kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluista” käsittelee enemmän terveyspalveluihin liittyviä kokemuksia, mutta on kuitenkin selkeästi sateenkaariperheisiin kohdistuvaa suhtautumista käsittelevä tutkimus.

Juha Jämsän (2005) pro gradu – työ ”Isä, joka on homo – homomiehen perhe ja vanhemmuus” käsittelee sateenkaariperhettä homomiehen näkökulmasta. Tutkimus sivuaa vain kapeasti yhteiskunnan suhtautumista sateenkaarivanhemmuuteen, mutta antaa silti paljon informaatiota sateenkaariperheistä ja homoisista.

Laura Kokko, Krista Koskela ja Anu Posti (2007) ovat tutkineet sateenkaariperheiden päivähoitokokemuksia opinnäytetyössään ”Päivähoitoa sateenkaaren väreissä - sateenkaariperheiden kokemuksia päivähoidosta”. Heidän tavoitteenaan oli selvittää, miten sateenkaariperheet kohdataan päivähoidossa. Tutkimuksessa aihetta lähestyttiin sateenkaariperheiden näkökulmasta korostaen perheiden kokemuksia. Laadullinen tutkimus toteutettiin teemahaastatteluin. Tulokset olivat pääasiassa positiivisia, sillä tutkimukseen osallistuneet perheet olivat tyytyväisiä päivähoitohenkilökunnan suhtautumiseen sateenkaariperheitä kohtaan. Tutkimuksessa huolenaiheiksi nousivat muiden perheiden suhtautuminen sateenkaariperheitä kohtaan sekä päivähoitohenkilöstön riittämätön tieto sateenkaariperheistä.

Emmi Jurvelinin ja Marja Laukkasen (2007) opinnäytetyö ”Sateenkaariperheiden lapset päivähoidossa – Naisparien muodostamien perheiden kokemuksia lastensa päivähoidosta” kuvaa sateenkaariperheiden kokemuksia päivähoidosta. Laadullinen tutkimus toteutettiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, johon vastasi yhteensä kuusi perhettä. Positiivisten päivähoitokokemusten lisäksi tutkimus nosti huolenaiheeksi sen, että päivähoidon henkilökunnalla ei ole riittävästi tietoa sateenkaariperheistä.

Ulkomailla homoseksuaalisuutta ja sateenkaariperheitä koskevia tutkimuksia on tarjolla enemmän. Tutkimusten määrä on suoraan verrannollinen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhteiskunnalliseen asemaan kussakin maassa. Maissa, joissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt pystyvät olemaan avoimesti esillä ja ovat yleisesti hyväksytyjä, tutkimuksia tehdään eri tieteenaloilla. Edelleen kuitenkin on paljon yhteiskuntia, joissa esimerkiksi homoseksuaalisuus ei ole sallittua vaan jopa rangaistavaa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin negatiivisesti suhtautuvissa maissa tutkimuksia aiheesta ei tietenkään ole tehty.

Yhdysvalloissa, missä homoseksuaalit ovat yksi suurimmista vähemmistöryhmistä, tutkimuksia aiheeseen liittyen on tehty paljon. USA:n psykologiliitto American Psychological Association tilasi psykologian tohtori Charlotte J. Pattersonilta yhteenvedon lesbo- ja homovanhemmuutta koskevista tutkimuksista. *Lesbian & Gay Parenting – julkaisu* (2005) on tarkoitettu informaatioksi mm. opiskelijoil-

le, asianajajille sekä vanhemmille. Julkaisu on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään lesboäitejä, homoisia sekä heidän lapsiaan. Toinen osa on selostuksin varustettu kirjallisuusluettelo ensimmäisessä osassa käytetyistä lähteistä. Julkaisun kolmas osa puolestaan tarjoaa ylimääräisiä, oleellisia keinoja, esimerkiksi asiaankuuluvien yhdistysten yhteystietoja, lesboäideille ja homoisille oikeustapauksia varten.

Australiassa Jen Skattebol ja Tania Ferfolja (2007) ovat tutkineet lesboäitien kokemuksia päivähoidosta. He ovat tehneet haastattelututkimuksen kahdeksalle lesboäidille Sydneyssä. Tutkimustulokset osoittavat, että äitien kokemukset vaihtelevat paljon. Toiset äidit otettiin avoimesti vastaan tekemättä seksuaalisuuntautumisesta ja naispartnerista suurempaa numeroa, kun taas toiset kokivat päivähoitohenkilöstön pitävän heitä kummallisina. Tutkimuksessa todetaan, että päivähoitohenkilöstön tulisi taata perhemuodon huomioiminen käytännön toimissa ja vuorovaikutuksessaan.

7 TUTKIMUSKYSYMYS

Tutkimuksen tarkoitus on kuvata sateenkaarivanhempien ja päivähoidon vuorovaikutustilanteita sekä tuoda esiin siihen liittyviä erityispiirteitä.

Tutkimusongelma on seuraava: Kuinka päivähoidon ja sateenkaariperheiden vuorovaikutus toimii sateenkaarivanhempien näkökulmasta?

Kysymystä haluamme pilkkoa osiin, jotta saisimme paremmin esille vuorovaikutuksen toimimista eri osa-alueilla. Näin ollen otamme tarkastelun alle eri päivähoidon toimijat.

- A. Millaista on vuorovaikutus päivähoitohenkilöstön ja sateenkaariperheen välillä?
- B. Millaista on vuorovaikutus toisten lasten vanhempien ja sateenkaariperheen välillä?
- C. Millaista tietoa lasten kautta välittyy päivähoitohenkilöstön suhtautumisesta sateenkaariperheisiin?

Kysymykset kattavat laajasti päivähoidossa kohdattavia vuorovaikutustilanteita. Tutkimusongelman haluamme olevan tarkasti rajattu sidosryhmiin ja alakysymyksien selkeitä, jotta luotettavien vastauksien löytäminen olisi mahdollista. Tutkimalla suhtautumista useasta eri näkökulmasta saadaan toivottavasti kokonaisvaltainen ja kattava kuva sateenkaariperheiden ja päivähoitohenkilöstön välisestä vuorovaikutuksesta sateenkaarivanhemman näkökulmasta. Jos aineistosta ponnahtaa esille suuria kehitystarpeita vuorovaikutussuhteen toimivuuden kannalta, on aiheen jatkotutkimuksille tarvetta.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen toteutuksessa yhdistyvät teoreettiset pohdinnat ja monet käytännön järjestelyt. Tutkimusongelma ja sen rajaus vaikuttavat merkittävästi tutkimuksen toteuttamiseen liittyviin valintoihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 172.)

8.1 Tutkimusote

Tutkimusotteena käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimus mahdollistaa syvemmän ja tarkemman aiheen käsittelyn sekä antaa paremman mahdollisuuden tarkoituksenmukaisesti valitulle tutkimusjoukolle tuoda omia pohdintoja esiin. Ihminen on merkittävin tiedon keruun instrumentti laadullisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157,160.)

Tutkimukseemme laadullinen tutkimusote sopi paremmin kuin määrällinen tutkimusote, sillä halusimme tuoda esille ihmisten omia kokemuksia ja näkemyksiä asioista. Laadullinen tutkimusmenetelmä varmisti, että jo pienellä tutkimusotoksella saamme monipuolista tietoa siitä, miten sateenkaarivanhemmat kokevat päivähoiton vuorovaikutuksen.

8.2 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi yksilöllisen teemahaastattelun, joten sopiva haastateltavien määrä ajateltiin olevan 5-8 perhettä. Haastattelun eduiksi koimme aineiston keräämisen joustavuuden ja tutkimukseen osallistuvan henkilön toimimisen aktiivisessa roolissa. Aihe käsittelee ihmisen kokemuksia erittäin henkilökohtaisesta asiasta ja näin ollen haastattelu mahdollistaa tuloksen sijoittamisen laajempaan kontekstiin. Aihe on hyvin moniulotteinen ja haastattelussa

esille tulevia asioita on mahdollista selventää ja syventää lisäkysymyksin. Etukäteen on vaikeata tietää kuinka monipuolisia ja laajoja vastauksia henkilöt ovat valmiita antamaan.

Teemahaastattelussa on ominaista, että jokin haastattelun näkökulma on etukäteen sovittu, mutta haastattelun edetessä on mahdollista muokata kysymyksiä ja kysymysjärjestystä haastattelutilanteeseen sopiviksi. Näin jokainen haastattelu on aina oma yksilöllinen kokonaisuus ja sen on mahdollista antaa monipuolinen ja kattava tulos (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.), mikä oli merkittävää tutkimuksemme onnistumisen kannalta, sillä meillä ei ollut etukäteen käsitystä vastauksien suunnista tai laajuudesta. Teemat ohjaavat haastattelua mutta eivät sido haastateltavan kerrontaa spesifeihin kysymyksiin. Teemahaastattelu myös vastaa hyvin laadullisen tutkimuksen lähtökohtiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.)

8.3 Haastattelujen toteuttaminen

Tutkimusta varten teimme yhteistyötä Seta ry:n ja Sateenkaariperheet ry:n kanssa. Laitoimme yhdistyksille sähköpostia heinäkuussa 2007 tulevasta opinnäytetyöstämme ja pyysimme heidän apuaan sopivien kohdeperheiden hankinnassa. Yhdistysten aktiivit informoivat jäseniään opinnäytetyöstämme ja saimme hyvin pian yhteydenottoja haastateltaviksi haluavilta. Heinä-elokuussa 2007 ilmoittautui kuusi vanhempaa vastaajaksi. Kaikki vastaajat olivat Savon alueelta, joten suunnittelemamme teemahaastattelut oli mahdollista toteuttaa. Yksi vanhempi jätti kuitenkin myöhemmin osallistumatta tutkimukseen, joten lopulta tutkimusjoukko käsitti viisi naisparien muodostamaa perhettä. Tämä koettiin riittäväksi, sillä laadullisessa tutkimuksessa aineiston keräämisen tavoitteena on saada juuri sisällöllisesti laaja aineisto; eikä määrä pysty korvaamaan sisällöllistä laatua (Vilkka 2005, 100, 109). Haastateltavat vanhemmat saivat syyskuun 2007 puolella välissä sähköpostitse tiedon teemoista, jotta he ehtivät etukäteen miettiä teemojen pohjalta mitä haluavat tuoda esille haastattelutilanteessa. (LIITE 1. Teemahaastattelu)

Haastattelupaikan halusimme olevan neutraali ympäristö, jotteivät ympäristön luomat mielikuvat vaikuta meidän toimintaan ja tulkintaan opinnäytetyön tekijöinä. Osa haastatteluista toteutettiin yleisillä paikoilla, kuten kahvilassa tai kirjastossa mutta käytännön syiden vuoksi kaksi haastattelua tehtiin haastateltavien kotona. Haastatteluihin osallistui jokaisen perheen toinen vanhempi ja molemmat opinnäytetyön tekijät. Kaikki haastattelut toteutettiin syys-lokakuussa 2007 ja ne nauhoitettiin myöhempää analysointia varten. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin.

8.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi kvalitatiivisessa tutkimuksessa tehdään pitkin tutkimuksen kulkua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 218). Kävimme läpi haastattelut keskustelemalla esille tulleista asioista heti haastattelujen jälkeen. Ensihavainnot kirjattiin ylös myöhempää vertailua varten. Haastattelujen jälkeen nauhat tarkastettiin ja kaikki nauhat litteroitiin alusta loppuun sanatarkasti, sillä haastattelujen sisällöt olivat pysyneet hyvin tiukasti asiassa. Tässä vaiheessa säilytimme haastattelunauhat mahdollista myöhempää tarvetta varten.

Tutkimusaineistoa analysoimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan runsaan ja elämänläheisen tutkimusaineiston tiivistämistä ja kuvaamista sanallisesti selkeämpään muotoon, jotta aineistoa voidaan tulkita johtopäätöksiä varten. Sisällönanalyysissä etsitään tekstin inhimillisiä merkityksiä hajottaen aineisto ensin osiin, jonka jälkeen se käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi johtopäätösten tekemistä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107–110.)

Tutkimuksen aineistoa analysoitiin luokittelemalla se aluksi karkeasti ja poimimalla keskeisimmät sisällöt. Sen jälkeen aineisto lajiteltiin yhä tarkemmin samalla etsien yhtäläisyyksiä haastatteluaineistojen välillä. Tässä vaiheessa kiinnitimme huomiota myös selkeästi poikkeuksellisiin ilmiöihin. Haastattelujen sisällöt vastasivat hyvin toisiaan, ja niistä oli helppo löytää yhteiset tekijät luokitte-
lua varten. Luokittelimme vastauksia ja yhdistimme niitä suurempiin kokonai-

suuksiin, jotta saimme vastaukset tutkimusongelmamme teemoihin. Analyysin pohjalta teimme tulkinnat ja johtopäätökset tutkimustuloksesta. Tutkimustuloksista voidaan selvittää, onko päivähoiton ja sateenkaariperheiden vuorovaikutusta tarvetta kehittää.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimustamme varten haastattelimme viiden pohjoissavolaisen sateenkaariperheen toista vanhempaa. Kaikissa perheissä vanhemmat olivat naisia, ja iältään 24 – 48-vuotiaita. Lapsia perheissä oli 1-3, sekä tyttöjä että poikia. Haastatelluista kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat sateenkaarilapsen biologisia äitejä. Osassa perheitä lapset oli synnyttänyt vain toinen nainen, osassa puolestaan molemmat vanhemmista olivat synnyttäneet. Kyseisillä perheillä oli kokemusta eri päivähoitomuodoista, sillä perheiden lapset olivat olleet perhepäivähoidossa, päiväkodissa ja toisilla oli ollut hoitaja kotona. Yhden perheen lapsi kävi parhailaan esikoulua, minkä lisäksi hän oli päivähoidossa. Yhteiseksi tekijäksi haastateluissa nousi se, että kyseisten sateenkaariperheiden lapset olivat hoidossa melko pienissä ryhmissä tai pienissä päiväkodeissa. Kahden perheen lapset olivat päivähoidossa yksityisessä päiväkodissa.

9.1 Sateenkaariperheen ja päivähoidon vuorovaikutus

Sateenkaarivanhemmat kokivat vuorovaikutuksen päivähoidon kanssa käsittävän monenlaisia asioita. Vuorovaikutuksen voi katsoa alkaneen, kun perhe on hakenut hoitopaikkaa lapsilleen. Sateenkaariperheet nostivat oikeiden nimikkeiden käytön ja isänpäiväaskarteluista keskustelemisen tärkeiksi vuorovaikutuksen osa-alueiksi.

9.1.1 Perhemuodosta kertominen

Jokaisen tutkimukseen osallistuneen perheen lasten päivähoitopaikassa oli tieto perhemuodosta. Perheistä neljä viidestä kertoi avoimesti joko kirjallisessa päivähoitohakemuksessa tai suullisesti suoraan henkilökunnalle perhemuodosta lasten aloittaessa uudessa päivähoitopaikassa.

Me oltiin jo silloin paikkaa hakiessa sanottu tota et ollaan kahden äidin perhe... (Haastattelu 1.)

Ihan silloin ku hakemuksia tehtiin. Hakemusta kirjottaessa on annettu tieto, että ollaan sateenkaariperhe. (Haastattelu 2.)

Henkilöstö oli ottanut tiedon vastaan luontevasti ja yhden perheen kohdalla perheen vanhemmat sekä päivähoitopaikan työntekijät järjestivät yhteisen aloituspalaverin, jossa perhemuotoa ja siihen liittyviä asioita käsiteltiin.

Yksi perheistä ei ole varsinaisesti kertonut perhemuodosta lapsen päivähoitopaikkaan, mutta arvelee päivähoitohenkilöstön kuitenkin tietävän asiasta, koska kyseessä on pieni paikkakunta.

Myö ei olla sillein mitenkään julistettu tai kerrottu, mut ei olla mitenkään kaapissakaan. Mutta ei oo oikeestaan puhuttu mitään. (Haastattelu 5.)

9.1.2 Päivähoitohenkilökunnan tietämys sateenkaariperheistä vaikuttaa vuorovaikutukseen

Haastattelemamme sateenkaarivanhemmat kokivat, että päivähoitohenkilökunnan tietämys sateenkaariperheistä on puutteellinen ja se vaikuttaa vuorovaikutukseen. Osalla työntekijöistä oli hieman tietoa sateenkaariperheisiin liittyvistä asioista. Perheet olivat kohdanneet myös sellaisia työntekijöitä, joilla ei ollut tietoa tai aikaisempaa kokemusta sateenkaariperheiden kanssa toimimisesta.

Tutkimukseen osallistuneet sateenkaarivanhemmat olivat kuitenkin havainneet, että päivähoitohenkilökunta pääsääntöisesti oli kiinnostunut saamaan lisätietoa ja siten kartuttamaan omaa ammatillista osaamistaan.

Kyllä minun mielestäni, että he ovat kysyneet että miten menetellään esimerkiksi isänpäivän suhteen. Se miten menetellään jos muut lapset kyselevät. (Haastattelu 3.)

Suurin osa haastattelemistamme sateenkaarivanhemmista oli halunnut auttaa hoitohenkilökuntaa saamaan lisäinformaatiota sekä tutustumaan sateenkaari-

perheisiin ja heidän erityistarpeisiinsa. Perheet olivat vieneet lapsen päivähoitopaikkaan mm. Seta ry:n ja Sateenkaariperheet ry:n julkaisemia esitteitä ja muita erilaisia tiedotteita, esimerkiksi Sateenkaariperheet ry:n julkaiseman oppaan Sateenkaariperheet päivähoidon ja koulun asiakkaina (2007).

No siis, me vietiin ite siis, tää päiväkodin ja koulun henkilökunnalle tarkotettu öö, opas vietiin sinne mut muuten me ollaan siis sanottu et kaikkea saa kysyä. Ja he on kysynykii et saako kysyä asioita... (Haastattelu 1.)

...hakemuksen liitteeksi sateenkaariperhe-esite...” (Haastattelu 2.)

...mutta mä nyt vein joitain esitteitä ja meillä oli nyt syksyllä pari viikkoa sitten viimeksi keskustelu niin vein mikä tää nyt on tehty tää opas päivähoidossa ja koulussa olevien lasten tää Juha Jämsän projekti tavallaan. (Haastattelu 3.)

Haastattelemamme vanhemmat ajattelivat tietämyksen auttavan myös luontevaan vuorovaikutukseen, kun henkilöstön ei tarvitse arvailla asioita. Avoin keskustelu asioista niiden oikeilla nimillä auttaa henkilöstöä ymmärtämään perheen lähtökohtia paremmin.

9.1.3 Oikeiden nimikkeiden käyttäminen tärkeä osa toimivaa vuorovaikutusta

Haastatteluiden perusteella voi huomata, että naisparien perheissä oli hyvin yleistä käyttää nimikkeitä ”äiti” ja ”mami”. Yleensä lapset synnyttänyt nainen oli perheessä äiti, ja hänen puolisonsa mami. Jos taas sateenkaariperhe oli muodostunut siten, että toisella puolisoista oli lapsia entisestä liitosta, lapset tavallisesti kutsuivat äidin uutta puolisoa yhteisestä sopimuksesta tämän etunimellä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että sateenkaarivanhemmat toivoivat päivähoitohenkilökunnan pyytävän tietoa siitä, millaisilla termeillä sateenkaariperheen vanhempia kutsutaan lasten kanssa toimiessa. Kaikilla vanhemmilla ei edes ollut tietoa millä nimikkeillä vanhemmista puhuttiin lapsille hoitopäivän aikana. Oikeiden nimikkeiden käyttö olisi toimiva käytäntö, jolla huomioitaisiin sateenkaariperheiden erityistarpeita.

Se olis korrekti kysymys esittää, millaisilla nimikkeillä ketäkin puhutaan. (Haastattelu 4.)

Päivähoidon väki arveli, voiko isä-nimikettä käyttää lapsiryhmässä vapaasti. Sanoimme, että täällä olevilla lapsista suurimmalla osasta on äiti ja isä, ja asiasta voi puhua vapaasti. Toki yhtä hyvin voi puhua vanhemmista. Ja meillä puhutaan äitistä ja mamista. Heillä oli olettamus, että kaikkia pitäisi kohdella äärettömän sukupuolettomasti. He ovat hämmentyneitä sen avoimuuden edessä. (Haastattelu 2.)

9.1.4 Päivähoitohenkilöstön ja sateenkaariperheen vuorovaikutussuhde arkipäivässä

Haastattelemamme sateenkaarivanhemmat kokivat, että päivähoitohenkilöstön suhtautuminen heidän perheeseensä oli pääosin positiivista ja suvaitsevaista. Päivähoitohenkilökunnan käyttäytyminen ja vuorovaikutus sateenkaariperheitä kohtaan oli ammatillista ja asiallista.

Avarakatseisesti suhtautuvat meihin, ei oikeastaan mitään negatiivista. (Haastattelu 2.)

No minusta he on kaikki olleet hyvin sillein niin ku asiallisia ja ystävällisiä. (Haastattelu 3.)

Ja on tosi kiva suhtautuminen ollu että ei oo ainakaa suoraa tullu kukaan mitään niin ku osottamaan. (Haastattelu 5.)

Yksikään vanhemmista tai heidän perheensä ei ollut kohdannut negatiivista suhtautumista henkilökunnan osalta. Vaikka kaikki haastatellut kokivat suhtautumisen olevan myönteistä, usean kohdalla kävi ilmi, että heillä oli pieni varaus henkilökunnan ”kahvipöytäkeskustelujen” suhteen. Haastateltavat sateenkaarivanhemmat totesivatkin, että ehkäpä keskenään henkilökunta purkaa tuntojaan ja puhuu avoimesti asioista, mitä ei aina ole kohteliasta tehdä lasten tai heidän vanhempiansa läsnä ollessa.

Eihä sitä tiä mitä ne siellä kahvipöydässä turisevat. (Haastattelu 5.)

Haastatteluissa tuli esille, että päivähoitohenkilökunnan suhtautuminen ja vuorovaikutus vaihtelivat henkilöiden mukaan. Suhtautuminen sateenkaariperhei-

siin ei kuitenkaan ollut suoraan verrannollista esimerkiksi työntekijän ikään tai koulutustasoon. Sateenkaarivanhemmat kertoivat, ettei työntekijöitä ole mahdollista lajitella siten, että esimerkiksi nuorin ja korkeimmin koulutettu työntekijä on kaikista suvaitsevin ja oli vuorovaikutuksessa aktiivisimmin.

Ihanin hoitaja on sellainen, joka on jäämässä eläkkeelle. (Haastattelu 3.)

Se oli hoitajakohtaista. Toiset ei ollu milläsäkään, toiset oli niukkasanisempia ja nuivemman oloisia, mut sitä ei tiä mistä se johuu. Oliko se henkilökemiakysymys vai perhekuvio. Toki pitäisi olla sen verran ammattitaitoinen henkilökunta, että pystyy ohi henkilökemioiden keskustelemaan asioista. (Haastattelu 4.)

Suurin osa haastateltavista vanhemmista koki isänpäivään liittyvät asiat merkittäväksi osaksi toimivaa vuorovaikutussuhdetta. Suomessa isänpäivää vietetään marraskuun toisena sunnuntaina vakiintuneena liputuspäivänä, jolloin huomion kohteena ovat isät. Suomalaisissa päivähoitopaikoissa on tapana, että isänpäivän aikaan jokainen lapsi askartele kortin ja mahdollisesti jokin pienen lahjan isälleen. Sateenkaariperheissä ei välttämättä ole lapsella läsnä olevaa isää, ja näin ollen isänpäivän merkitys näissä perheissä vaihtelee. Jokainen haastattelemamme sateenkaarivanhempi kertoi, että päivähoitohenkilökunnan suhtautuminen isänpäivä-asiaan on ollut asiallista, joskin hieman varovaista. Kaikissa päivähoitopaikoissa on puhuttu kortin askartelusta etukäteen, vaikkakin osassa tapauksista aloitteen tekijänä keskusteluun on ollut sateenkaarivanhempi eikä päivähoitohenkilökunta.

Tutkimukseen osallistuneissa perheissä on monenlaisia järjestelyjä isänpäivän kohdalla. Eräässä perheessä lapsi osallistuu täysipainoisesti päivähoitossa järjestettyyn isänpäiväaskarteluun, mutta tekeekin kortin ja lahjat miespuoliselle kummilleen. Toisessa perheessä on tapana, että lapset tekevät kortit isoisälle ja isänpäivää juhlitaan hänen kanssaan. Päivähoitoon on kerrottu etukäteen kelle kortti tehdään.

Xxx:llä on miespuolinen kummi ja on sovittu, että kortti tehdään hänelle. Siellä ei lue, että isälle, vaan siinä on joku runon pätkä ja terveisiä kummille tai muuta sellasta. (Haastattelu 3.)

9.2 Sateenkaariperheen ja toisten lasten vanhempien vuorovaikutus

Tutkimukseen osallistuneet sateenkaariperheet eivät olleet kohdanneet hankalia tilanteita päivähoitossa olevien toisten lasten vanhempien kanssa. Toisten lasten vanhemmille perhemuodosta kerrotun tiedon määrä vaihteli suuresti haastatteluun osallistuneilla perheillä. Kolme sateenkaariperhettä oli käynyt avoimesti yhdessä vanhempainilloissa tai yhteisissä tapahtumissa, jolloin toisilla perheillä on ollut mahdollisuus päätellä heidän perhemuotonsa. Yksi perhe ei käytännön syistä ollut pariskuntana tavannut toisten lasten vanhempia. Yhdessä perheessä puolestaan oli tietoinen valinta, että perhemuotoa päivähoiton tilanteissa tuoda tarkoituksella julki.

... ihan ystävällisesti ihmiset kohteli. Toki niitä pitkiä katseitakin sitten aina välillä tuli. Ja nimenomaan silleen sit semmosia hämmennyneitä katseita siinä vaiheessa ku niin ku hoksattiin että ei tää oo-kaan tää kuvio tosiaan se että se on isän puoliso tuo vaan ne on kahestaan nuo naiset. Ja sillein välillä näkyi, kun raksuttaa tuolla silmien takana jossakin tosi pitkään sit tulee sellainen lamppu pään päälle. (Haastattelu 4.)

Haastatteluissa tuli ilmi, että perheet toivoivat toisten lasten vanhempien keskustelevan perhemuotoon liittyvistä asioista sateenkaarivanhempien kanssa, eikä asioita udeltavan sateenkaarilapselta.

Jos tulee tilanteita joissa joku kyselee tai hankala tilanne, niin mielelläni olen itse siinä ottamassa vastaan ja selvittämässä. (Haastattelu 2.)

Toivon, että jos toisilla vanhemmilla on kysymyksiä, niin kysymykset esitetään meille eikä xxx:lle. (Haastattelu 3.)

9.3 Avoimuuden merkitys sateenkaariperheen, päivähoiton ja toisten lasten vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa

Haastatellut sateenkaarivanhemmat kokevat hyvin tärkeäksi oman avoimuuden perhemuodostaan. Heidän tarkoituksenaan ei kuitenkaan ole julistaa tietoa perhemuodosta kaikkialla, vaan että tarpeen tullen he ovat valmiita puhumaan asioista avoimesti, niiden oikeilla nimillä. Sateenkaarivanhemmat kokevat, että

heidän oma aktiivisuus keskustella ja antaa tietoa perhemuodosta auttaa vuorovaikutuksessa päivähoitohenkilöstön kanssa. Monen ammattihenkilön on vaikea ottaa perheasioita puheeksi.

Mä luulen, että se (oma asenne) on kaiken A ja O... Se on hirveen tärkeätä, että me tuodaan se esille että se ei ole lapselle ristiriitainen asia, että voiko tästä puhua vai ei. Ja se että jos ite salailisi sitä, niin sehän olis aivan kauheeta lapselle ja kaikille. (Haastattelu 3.)

Vaatii taitoa keskustella niistä asioista ja oikeasta korrektista sanastosta. Siksihän ihmiset arastelee kysyä, kun ne ei tiä voiko sanoa näin ja näin. Voiko sanoa lesbo? Onko se jotenkin ruma sana? Siksi monelta ammattilaiseltakin jää kysymättä. (Haastattelu 4.)

9.4 Lasten kautta välittyvä tieto

Tutkimuksessa toteutetuissa haastatteluista kävi ilmi, että päivähoidossa olevien sateenkaariperheiden lasten kautta välittyi koteihin tietoa lähinnä tavallisista, päivittäisistä päivähoidon asioista. Lasten kotona kertomat asiat käsittelivät pääasiassa arkipäivän tapahtumia, eivät niinkään erilaisesta perhemuodosta seuranneita sattumuksia tai väärinkäsityksiä.

Pari sateenkaariäitiä kertoi, että heidän lapsen kohdallaan oli ollut muutama satunnainen tilanne, jossa päivähoidossa toiset lapset olivat ihmetelleet sateenkaarilapsen kertomaa asiaa perheestään. Tilanteissa kyse oli yleensä siitä, etteivät toiset lapset käsittäneet, että sateenkaarilapsen perheessä on kaksi äitiä, ei isä ja äiti. Haastatteluissa kävi ilmi, että päivähoitohenkilöstö oli osannut hoitaa kyseiset tilanteet korrektisti ja hyvällä ammattitaidolla siten, että sateenkaarilapsi oli saanut tarvitsemansa tuen hankalassa tilanteessa.

...ku xxx oli pienempi, varmaan 3-vuotias, hän oli kertonu et on ollu äidin ja mamin kanssa reissussa. Sitten toinen lapsi oli alkanu intää, et eiku äidin ja isän, ja siitä oli tullu ihan sellainen riitatilanne niin sitten oli se lastentarhanopettaja tullu siihen väliin, että olitko sinä, eiku lastenhoitaja, menny siihen väliin ja kysyny olitko sinä äidin ja mamin kanssa reissussa. Ja xxx oli sanonu, että olin ja sit toinenkin lapsi oli sanonu vaan että aijaa. Ja se oli sillä kuitattu.

Musta tuntuu että he siis menevät näihin tilanteisiin jos tää isäasia tulee näin esille. Nimenomaan lapsen tukemiseksi. (Haastattelu 3.)

Et et ei kyl tullu koskaan mieleen et tarviis miettiä ees et mitäköhän ne lapset siellä puhuu tai mitäköhän ne hoitajat siellä oikein puhuu. (Haastattelu 1.)

10 TULOSTEN TARKASTELUA

Perhemuodosta ilmoittaminen on vanhempien vastuulla. Vanhemmat voivat tuoda perhemuotonsa esille tai jättää halutessaan kertomatta. Päivähoidon henkilöstölle tieto on välttämätön, jos perhe toivoo henkilöstön huomioivan perhemuotonsa arkitouhuissa ja kykenevän antamaan tukea lapselle ja vanhemmille.

Avoimuuden merkitys onnistuneessa vuorovaikutuksessa on suuri (Kauppila 2005, 70–72). Tuloksista selviää, että avoimuus yleensä toimii sateenkaariperheen puolelta, muttei niin hyvin henkilöstön taholta. Käytös ja eleet kertovat vuorovaikutustilanteessa, haluaako henkilö sanallisesti viestiä vai ei (Kielijelppi 2008). Henkilöstön tietämättömyys sateenkaariperheistä voi näkyä epätietoisuuden ja hämmennyksen eleinä, minkä sateenkaariperhe voi tulkita virheellisesti kiinnostumattomuudeksi. Avain avoimeen vuorovaikutukseen on henkilöstön tietämyksen lisääminen, jolloin asioista keskusteleminen niiden oikeilla nimillä on luontevampaa. Henkilöstön tulisi myös pyrkiä omalla esimerkillään siirtämään luontevan vuorovaikutuksen mallia myös päivähoidossa oleviin lapsiin.

Tutkimustuloksista käy ilmi, ettei päivähoidohenkilöstön tietämys sateenkaariperheistä ole riittävää, mutta henkilöstön on halukas vastaanottamaan lisätietoa. Sosiaali- ja kasvatustalouden työssä toimiville ammattilaisille pitäisi siis olla enemmän koulutusta kohdata erilaisia perheitä, jotta he voisivat ymmärtää perheiden tarpeita paremmin ja vastata niihin. Myös opiskeluaikana tulisi sosiaali- ja kasvatustalouden opinnoissa perehtyä enemmän vähemmistöryhmiin, jotta valmiudet työskennellä sateenkaariperheiden kanssa olisivat olemassa heti työuran alusta alkaen.

Päivähoidohenkilöstöllä tulisi olla tietoa ja valmiutta puhua erilaisista perheistä lapsille. Ammattitaitoinen päivähoidontyöntekijä tukee sateenkaarilapsen käsityksiä perheestä huomioimalla toiminnoissaan lapsen oman kokemusmaailman ja sisällyttämällä käsiteltäviin asioihin myös sateenkaarilapsen näkökulman. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisemassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2007) mainitaan, että kasvattajan tulee kunnioittaa lapsen sekä hänen vanhempiansa kokemuksia ja mielipiteitä, ja siten työskennellä kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Lisäksi perusteissa mainitaan, että kasvattajan tulee mahdollistaa päivähoidon hyvä ilmapiiri, jossa lapsi voi kokea tulevansa hyväksytyksi ja osalliseksi. Näin ollen kasvattajan tehtävänä on myös muiden lasten tutustuttaminen erilaisiin perhe-
muotoihin jos arkitilanteet, kuten lasten esittämät kysymykset sitä edellyttävät.

Tutkimustulokset kertovat, etteivät isänpäivään liittyvät valmistelut päivähoitos-
sa ole muodostuneet ongelmaksi. Päivähoitohenkilökunta on pääsääntöisesti osannut hienovaraisesti huomioida perheiden yksilölliset tarpeet. Sateenkaari-
perheet kokevat avoimen keskustelun isänpäivän yksilöllisistä toimintatavoista olevan tärkeä osa toimivaa vuorovaikutusta. Päivähoitolaissa (1973) koroste-
taan lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Sateenkaarilapsen kohdalla isänpäivä on yksi erityishuomiota vaativa asia.

Tutkimuksemme tulokset ovat hyvin yhteneväiset aiempien tutkimusten kanssa. Kokko, Koskela ja Posti (2007) sekä Jurvelin ja Laukkanen (2007) ovat todeneet opinnäytetöissään sateenkaariperheillä olevan pääosin positiivisia koke-
muksia päivähoidosta, minkä myös tekemämme tutkimus osoittaa. Myös kehittä-
mistarpeeksi nouseva päivähoidon henkilökunnan tietämyksen lisääminen on yhteinen kaikille edellä mainituille tutkimuksille.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulosten perusteella päädyimme seuraavanlaisiin johtopäätöksiin.

Sateenkaariperheen ja päivähoidon välinen vuorovaikutus on pääosin luontevaa ja asiallista.

- A. Päivähoitohenkilöstön ja sateenkaariperheiden väliset vuorovaikutustilanteet ovat pääasiassa positiivisia sateenkaarivanhempien näkökulmasta. Haastatellut sateenkaarivanhemmat kokevat henkilökunnan tietämyksen sateenkaariperheistä olevan melko vähäistä, mutta näkevät päivähoitohenkilöstön olevan kiinnostunut vastaanottamaan lisätietoa.
- B. Haastateltujen sateenkaariperheiden ja toisten perheiden väliset, joskin melko vähäiset, vuorovaikutuskokemukset ovat myönteisiä.
- C. Tutkimukseen osallistuneiden perheiden sateenkaarilasten kautta päivähoidosta kotiin välittyvä tieto käsittelee lähinnä tavallisia arkipäivän asioita, ei erilaisesta perhemuodosta seuranneita tilanteita.

Suurimmaksi kehitystarpeeksi tutkimuksessa nousi päivähoitohenkilöstön valvutuneisuuden ja tietämyksen lisääminen vähemmistöryhmistä, kuten sateenkaariperheistä.

12 POHDINTA

Tutkimusprosessin aikana meille heräsi monenlaisia ajatuksia, sillä tutkimuksemme aihe oli hyvin mielenkiintoinen ja ennestään tuntematon. Tutkimusprosessin aikana esiin tulee useita huomioitavia seikkoja, jotta tutkimus olisi sekä eettinen että luotettava.

12.1. Tutkimuksen eettisyys

Tutkivan ammattikäytännön etiikan mukaan opinnäytetyön eettisten ratkaisujen tulee korostaa ihmisen kunnioittamista, tasa-arvoista vuorovaikutusta ja oikeudenmukaisuutta (Kuokkanen, Kivirinta, Määttänen & Ockenström 2007). Jo aiheen valinnassa näkyy eettisyys, kun valitsimme kohderyhmäksi vähemmistöryhmän, jonka ajatukset tahdoimme tuoda esille. Tutkimuksen eettisyyden kannalta oli tärkeää, että tutkimukseen osallistuneiden sateenkaarivanhempien henkilöllisyydet pysyvät anonyymeinä, vaikka osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista olisi antanut laittaa nimensä esille. Koimme kuitenkin tutkimuksen sekä perheiden lasten kannalta paremmaksi, ettei kenenkään haastateltujen nimiä julkaista.

Teemahaastatteluja suunnitellessamme pidimme tavoitteena, että haastattelut toteutetaan neutraalissa ympäristössä. Haastattelupaikan halusimme olevan rauhallinen ja rento ympäristö, jotteivät haastateltavat kokisi tilannetta epämiellyttäväksi. Toivoimme haastattelujen toteutuvan jossain muualla kuin sateenkaarivanhempien kodeissa, jotta opinnäytetyön tekijät eivät muodostaisi mielikuvia haastateltavista henkilöistä heidän kotiympäristönsä perusteella. Käytännön syistä haastatteluista kaksi täytyi tehdä sateenkaarivanhempien kodeissa, mikä ei lopulta vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen. Vieraillessamme perheiden kodeissa emme tutkineet heidän kotiaan, vaan pysyimme yhdessä huoneessa välttyäksemme tekemästä omia johtopäätöksiä kodin perusteella.

Tutkimusmenetelmän valintaa ohjasi ajatus tutkimusjoukon oikeudesta tasarvoiseen vuorovaikutukseen. Haastattelu mahdollistaa tutkimukseen osallistuvan tuomaan esille ajatuksensa laajemmin kuin kirjallisesti ja on ihmisläheisempi tapa kerätä tietoa. Tutkijoiden ja tutkimusjoukon kohtaaminen tuo vuorovaikutukseen avoimen ja lämpimän sävyn.

Kirjalliseen tuotokseen tulevat tulokset ja esillä olevat haastatteluista otetut suorat lainaukset on ehdottomasti esitettävä rehellisesti ja selkeästi. Eettisyyden kannalta on hyvä puhua etukäteen yhdessä tutkimusjoukon kanssa mahdollisuudesta suorien lainauksien käyttöön.

12.2 Tutkimuksen luotettavuus

On ehdottoman tärkeää, että tutkijat pysyvät neutraalilla kannalla tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen toteutukseen tai lopputulokseen eivät tutkijoiden omat ennakkokäsitykset ja mielipiteet saa vaikuttaa. Tutkimusprosessin aikana miettimekin välillä, onko oma asenteemme salakavalasti liian positiivinen. Voimme kuitenkin todeta, että oma asenteemme, mielipiteemme tai ennakoajatuksemme ei ole vaikuttaneet tutkimuksen luotettavuuteen. Haastattelutilanteissa emme esittäneet johdattelevia kysymyksiä, vaan annoimme haastatelluille avoimet teemat aiheen käsittelemiseksi. Tutkimuksen analyysivaiheessa olemme pidättyneet käsittelemään selkeästi vain haastatteluista saatua informaatiota.

Pidämme tutkimuksen antamia tuloksia luotettavina, sillä kaikki haastatellut sateenkaarivanhemmat osallistuivat aktiivisesti ja asiallisesti. Vanhemmat totesivatkin oman avoimuuden olevan hyvin tärkeää rakentavan vuorovaikutuksen syntymisessä. On kuitenkin mahdollista, että tutkimustulokset olisivat saattaneet olla hieman erilaisia, jos haastatteluihin olisi osallistunut eri sateenkaarivanhemmat. Lähes kaikki haastatellut vanhemmat olivat aktiivisesti mukana Setan ja Sateenkaariperheiden toiminnassa. He siis ehkä olivat valveutuneimpia ja aktiivisempia puhumaan hyvin avoimesti sateenkaariperheiden puolesta, joten tulokset todennäköisesti olisivat hyvin samansuuntaisia haastatteliijoista riippumatta.

Kaikki tutkimukseemme osallistuneet perheet olivat naisparien muodostamia sateenkaariperheitä. Tutkimustulokset olisivat saattaneet olla hieman erilaisia, jos tutkimukseen olisi saatu mukaan myös muulla tavoin rakentuneita sateenkaariperheitä.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käytimme paljon Tiia Aarnipuun Sateenkaariperheen ABC-kirja -teosta lähteenä, mikä saattaa luoda teoriaosuudesta yksipuolisen näkökulman vaikutelman. Koimme kuitenkin, että Aarnipuun teoksen käyttäminen lähteenä on luotettavaa ja sopivaa, sillä lähes kaikki muut aihetta käsittelevät teokset pohjautuvat Aarnipuun teokseen. Aarnipuu on uraauurtava henkilö sateenkaariperheitä koskevassa tutkimuksessa ja toimii aktiivisesti Setan ja Sateenkaariperheiden hyväksi, joten hänellä on tietoa valtavasti sateenkaariperheisiin liittyvistä asioista.

12.3 Jatkotutkimusaiheet

Teoriaosuutta varten tietoa eli aiempia tutkimuksia etsiessämme havaitsimme, että sateenkaariperheitä koskevia tutkimuksia on tehty melko vähän. Lisäksi huomasimme, että tutkimuksissa asioita on lähestytty ainoastaan sateenkaariperheiden näkökulmasta. Jatkotutkimusaiheeksi nousikin ajatus tutkia sateenkaariperheitä sosiaalipalveluissa tai vain päivähoitossa, mutta alan henkilöstön näkökulmasta. Olisi hyödyllistä saada tietoa siitä, millaiseksi sosiaali- ja kasvatustalan työntekijät kokevat sateenkaariperheiden kanssa työskentelyn. Yhdistämällä ko. aiheesta mahdollisesti tehtävän tutkimuksen jo aiempiin tutkimustuloksiin, olisi mahdollista muovata sosiaalipalveluja vastaamaan entistä paremmin sateenkaariperheiden tarpeita.

Toisena jatkotutkimusaiheena esille tuli ajatus toteuttaa tutkimuksemme uudelleen sateenkaariperheiden ja päivähoiton vuorovaikutuksesta sateenkaarivanhemman näkökulmasta tarkasteltuna siten että tutkimukseen osallistuisi ainoastaan miesparien muodostamia perheitä. Tutkimukseemme osallistui ainoastaan naisparien sateenkaariperheitä, joten jatkotutkimuksen kautta olisi mahdollista saada selville, eroavatko naisparien ja miesparien muodostamien perheiden

kokemukset päivähoidosta ja miten. Tutkimuksesta saatava tieto auttaisi monipuolisemmin sateenkaariperheitä sekä päivähoitohenkilöstöä vuorovaikutustilanteita ajatellen.

Kolmas aihe jatkotutkimusta varten on selvittää sateenkaariperheiden kokemuksia päivähoidosta niin, että eri päivähoitomuodot eroteltaisiin vertailun vuoksi. Tutkimus kertoisi, miten sateenkaariperheiden kokemukset eroavat esimerkiksi päiväkodin ja perhepäivähoidon välillä.

12.4 Opinnäytetyöprosessi

Koulutusohjelmamme ei sisällä juuri lainkaan perehtymistä vähemmistöryhmiin ja siten sateenkaariperheisiin. Opinnäytetyöprosessi on siis ollut hyödyllinen ja kasvattava oppimiskokemus vähemmistöryhmien huomioimisesta sosiaali- ja kasvatustieteen työssä. Prosessin aikana kertynyt tietämys sateenkaariperheistä ja vähemmistöryhmien tarpeista on lisännyt ammatillisia valmiuksiamme kohdata työelämässä monenlaisia ihmisiä. Aihe on herättänyt paljon ajatuksia ja pohdintoja vähemmistöryhmien elämästä Suomessa sekä antanut aihetta kummallakin pohtia omia asenteitaan eri vähemmistöryhmiä kohtaan.

Tutkimusprosessi edistyi hyvin, sillä emme olleet asettaneet liian tiukkaa aikataulua. Prosessia suunnitellessamme huomioimme saatavan informaation pohdintaan ja kypsytysohjon vaadittavan ajan. Pääsimme pian opinnäytetyön tutkimussuunnitelman valmistuttua tekemään itse haastattelut, joten kirjoitustyöhön sekä analyysiin jäi siten aikaa runsaasti. Ainoaksi pieneksi ongelmaksi prosessin aikana muodostui viimeisenä kesänä ja alkusyksynä omien henkilökohtaisten aikataulujen hetkittäinen yhteensovittaminen.

Keskinäinen yhteistyömme onnistui kiitettävästi, sillä tunnumme toistemme tavat työskennellä. Ajatusmaailmamme on hyvin samanlainen, joten kirjoitusprosessia oli helppo viedä eteenpäin. Koska meille molemmille on tyypillistä hoitaa aloitetut asiat huolellisesti ja täsmällisesti, tutkimusprosessin aikana emme kohdanneet erimielisyyksiä tai tyytymättömyyttä toisen osapuolen työskentelyyn.

Tutkimusprosessin aikana esiin tuli yksi mieltä vaivaava seikka: tutkimuksen näkökulman valitseminen. Prosessin aikana julkaistiin kaksi opinnäytetyötä aiheesta, joten näin jälkikäteen ajateltuna hyödyllisempää olisi ollut valita tutkimukseen aikaisemmin tutkimaton päivähoitohenkilöstön näkökulma. Uudella näkökulmalla olisimme saaneet lisätietoa ja voineet tuottaa uutta tutkimustulosta.

Opinnäytetyöprosessi oli kaiken kaikkiaan onnistunut kokemus. Yhteinen päämäärä johti meitä määrätietoisesti eteenpäin. Saumattomalla yhteistyöllä saimme tehtyä tutkimuksen sateenkaariperheiden kokemuksista päivähoidossa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Prosessin antama itseluottamus, teoreettinen pääoma sekä tunne omasta ammatillisesta kasvusta ovat hyvä lähtökohta siirtyä työelämään.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2002. Vuorovaikutustaidot. Helsinki: Aseman lapset ry.
- Aarnipuu, Tiia 2006. Sateenkaariperheen ABC-kirja. Seta-julkaisuja 17. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry.
- Aldrich, Robert 2006. Homojen ja lesbojen historia. Teoksessa Robert Aldrich (toim.) Rakkaus samaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuuden historia. Helsinki: Multikustannus Oy, 7-27.
- American Psychological Association 1995. Lesbian & Gay Parenting. <http://www.apa.org/pi/lgbc/publications/lgparenting.pdf>
- Autere, Hanna 1996. Lesboperhe ja päivähoito. Seta-julkaisuja 9. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry.
- Elatusvelvollisten liitto ry i.a. Sanasto. Viitattu 26.8.2008. <http://www.elatusvelvolliset.fi/?action=arkisto&RYHMA=23&ID=>
- Hekma, Gert 2006. Homojen maailma vuodesta 1980 nykypäivään. Teoksessa Robert Aldrich (toim.) Rakkaus samaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuuden historia. Helsinki: Multikustannus Oy, 333–363.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jurvelin, Emmi & Laukkanen, Marja 2007. Sateenkaariperheiden lapset päivähoitossa - Naisparien muodostamien perheiden kokemuksia lasten päivähoitosta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Pohjoinen, Oulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 27.8.2008. <http://www.seta.fi/perheprojekti/documents/Sateenkaariperheidenlapsetpaivahoidossa.pdf>
- Jämsä, Juha 2005. Isä, joka on homo – homomiehen perhe ja vanhemmuus. Seta-julkaisuja16. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry.
- Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kielijelppi 2008. Helsingin yliopiston kielikeskuksen äidinkielen viestintäopetuksen kehittämishanke 2004–2006. Vuorovaikutus- puhumista ja kuuntelemista. Viitattu 18.9.2008. <http://www.kielijelppi.fi/mita-on-puheviestinta/vuorovaikutus-puhumista-ja-kuuntelemista>

- Kiesiläinen, Liisa 1998. Vuorovaikutusvastuu ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Helsinki: Arator.
- Kokko, Laura, Koskela, Krista & Posti, Anu 2007. Päivähoitoa sateenkaaren väreissä. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta. Sosiaali- ja terveysyksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 27.8.2008.
<http://www.seta.fi/perheprojekti/opiskelijat/opinnaytetyot.html>
- Kuokkanen, Ritva, Kivirinta, Mervi, Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu. Viitattu 28.8.2008.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Muut_PDF/C10_2007_Kohti_tutkiva_ammattikaytanta.pdf
- Kuopion kaupunki 2008. Päivähoitopalvelut. Päivähoidon toiminta-ajatus. Viitattu 25.3.2008.
<http://www.kuopio.fi/stk/paivahoito.nsf/wwwindex?readform>
- Kuosmanen, Paula & Jämsä, Juha 2007. Monimuotoiset sateenkaariperheet heteroydinperheille suunnitellussa palvelujärjestelmässä. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. SEIS – Suomi eteenpäin ilman syrjintää – julkaisu, Helsinki: Työministeriö, 102–113.
- Kuosmanen, Paula 2000. Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita: performatiivis-diskursiivinen tarkastelu. Naistutkimusraportteja 2000:1. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kuosmanen, Paula 2007. Lasten palvelut. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. SEIS – Suomi eteenpäin ilman syrjintää – julkaisu, Helsinki: Työministeriö, 62–71.
- Laki lasten päivähoitosta 1973. 36/19.1.1973. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 26.8.2008.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoidosta>

- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005. 272/29.4.2005. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 2.9.2008.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuollon%20ammatillisen%20henkil%C3%B6st%C3%B6n%20kelpoisuusvaatimukset%20>
- Lammi-Taskula, Johanna & Varsa, Hannele 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Aiheita/Stakes 7/2001. Helsinki: Stakes.
- Luodes, Eija & Peurala, Annika 2003. Mistä se lapsi siihen sitten tipahti? Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 27.8.2008.
<http://www.seta.fi/rainbow/Opinayte1.htm>
- Niikko, Anneli 2008. Perustoimintojen pedagogiikka. Teoksessa Aili Helenius & Riitta Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 69–77.
- Ojala, Toini & Uutela, Antti 1993. Rakentava vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.
- Palo, Jorma & Palo, Leena-Maija 1999. Rakkaudesta seksiin. Helsinki: WSOY.
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Sateenkaariperheet ry 2007. Sateenkaariperheet päivähoidon ja koulun asiakaina. Opas. Tekijän hallussa.
- Sateenkaariperheet ry i.a. Sateenkaariperheet. Viitattu 26.8.2008.
<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.html>
- Seta ry 2003. Mikä on Seta? Viitattu 26.8.2008. <http://www.seta.fi/>
- Skattebol, Jen & Ferfolja, Tania 2007. Voices from an enclave: Lesbian mothers' experiences of child care. University of Western Sydney. Viitattu 28.8.2008.
http://www.earlychildhoodaustralia.org.au/australian_journal_of_early_childhood/ajec_index_abstracts/voices_from_an_enclave_lesbian_mothers_experiences_of_child_care.html

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Lasten päivähoito ja varhaiskasvatus. Viitattu 18.9.2008.
<http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/perhe/prlas/index.htm>
- Stakes 2007. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
- Tampereen Seta & Huuska, Maarit 2003. Transtukipiste. Sukupuolikäsitteistöä. Viitattu 26.8.2008.
<http://www.transtukipiste.fi/sukupuoli/ttp0202.php>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Varttua 2007a. Mitä on varhaiskasvatus. Viitattu 18.9.2008.
http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/varhaiskasvatus/mita_on_vaka.htm
- Varttua 2007b. Todentuva vasu. Lapsen vasu. Viitattu 18.9.2008.
http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/todentuva/lapsen_vasu/lapsenvasu.htm
- Varttua 2007c. Päivähoito. Viitattu 18.9.2008.
<http://varttua.stakes.fi/FI/Varhaiskasvatuspalvelut/paivahoito/paivahoito.htm>
- Varttua 2007d. Kasvatuskumppanuus. Viitattu 18.9.2008.
<http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/kasvatuskumppanuus/index.htm>
- Varttua 2007e. Kasvatuskumppanuus jaettuna kasvatustehtävänä. Viitattu 18.9.2008.
http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/kasvatuskumppanuus/jaettuna/KK_jaettuna_teht.htm
- Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Väestöliitto i.a. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 26.8.2008.
http://www.vaestoliitto.fi/seksuaaliterveys/seksuaaliterveysklinikan_nettipa/nuoret/tietopankit/seksuaalinen_suuntautuminen/.
- Yhdenvertaisuus.fi 2005. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys: käsitteitä ja määritelmiä. Viitattu 26.8.2008.
http://www.yhdenvertaisuus.fi/suomi/yhdenvertaisuus/kasitteita_ja_maaritelmiä/

Liite 1

Teemahaastattelu

1. Päivähoitohenkilöstön suhtautuminen sateenkaariperheeseen
2. Toisten lasten perheiden suhtautuminen sateenkaariperheeseen
3. Tiedon välittyminen lasten kautta päivähoitohenkilöstön suhtautumisesta sateenkaariperheisiin